

La cursa imparabile del nou líder rus, Borís Ieltsin

Rússia ha tornat a nàixer

Mikhaïl Gorbtxov, el Senyor del Kremlin que va canviar el món, l'ha abandonat amb amargura, desbancat per l'antic rival Borís Ieltsin, des d'ara l'home més poderós al territori de l'URSS desapareguda. Però les antigues tensions ja amenacen la nova unió estatal.

Evidentment, Mikhaïl Gorbtxov ha comès errors, ho sap tothom, i els polítics occidentals li ho retrauen. Gairebé ningú no li té en compte que es trobava davant d'un problema sense solució: després d'haver-se'n encarregat, estava condemnat a fracassar.

No disposem de cap exemple d'una dissolució pacífica d'un imperi tan ben armat com ho estava l'URSS, dissolució provocada per les contradiccions internes durant 70 anys. L'error de Gorbtxov ha consistit a posar-se al capdavant, a deixar-s'hi posar, en lloc de gaudir desconfiadament dels privilegis del seu càrrec dins del cercle dels seus camarades. ¿Però això seria un plantejament apropiat, polític? ¿No es minimitza ingènuament la qüestió del poder?

Respecte als estadistes fracassats no s'hauria de parlar de tragèdies, si és possible. La mateixa època és un naufragi, com va dir De Gaulle i com Metternich ja l'havia viscuda per anticipat. Per això admirem la gent com Washington o De Gaulle, que van renunciar voluntàriament al poder.

Però, amb el seu 60 anys, el juvenil Gorbtxov, amb qui els alemanys estem en deute, ha fracassat tràgicament. Ell no podia solucionar el conflicte entre *glasnost* i *perestroika*, entre llibertat d'expressió i reorganització de la societat.

Les forces centrífugues dels pobles sotmesos pels seus antecessors s'han desfermat, però també les condicions de vida del ciutadà, i encara amb més fretura, perquè, ara com ara, cap dels responsables no entén res d'economia de mercat. ¿Es vol retraure seriosament a Gorbtxov, que el model xinès, l'alternativa de la gent de l'entorn de Deng Xiaoping, hauria estat millor per al seu país?

"El país ha estat assolat per la fam, el poble crida, a punt de morir de misè-

ria", diu Puixkin per boca del seu heroi Borís Godunov, després de sis anys al poder (del 1598 al 1605). Com qualsevol altre successor seu, tampoc no havia pogut equilibrar l'estructura econòmica i social de Rússia.

L'expressió més encertada era una que es va poder sentir entre l'acompanyament del ministre d'Afers Exteriors dels EUA James Baker després de la seva darrera visita a Rússia. Baker donava a entendre que hi havia trobat uns canvis dràstics i que encara no es podia dir si eren per bé o per a mal.

El problema no és solament Borís Ieltsin, que molt aviat també es trobarà amb el mateix problema que, objectivament, Gorbtxov ha acararat amb massa vacil·lacions i no ha estat capaç de superar. Però, ¿què vol dir "objectivament"? Ningú no pot fer més del que és capaç. Qui sap si Ieltsin exercirà el poder al Kremlin -del qual s'ha ensenyorit a l'estil de Borís Godunov- tant de temps com Gorbtxov. És prou murri i està envoltat de consellers molt llestos, encara que barallats entre ells. A pesar de tot, ¿com ha d'aconseguir-ho?

La Unió Europea preveu greus turbulències en tots els països membres, sobretot a Alemanya; però, amb tots els desenvolupaments defectuosos, no preveu cap catàstrofe. A canvi, la mesura i el furor dels propers desastres a l'Europa de l'Est encara no són previsible. Podrien arrassegar la resta del continent.

Els serbis i els croats en són un exemple espantós. Si resorgeix un gran imperi serbi, ¿no resorgirà també un gran imperi rus, el mateix que sempre ha sobreviscut sota terra? Les lluites religioses entre catòlics, ortodoxos i musulmans, que a Iugoslàvia han servit sovint de pretext, ¿no esclataran encara amb més força a l'antiga URSS?

Si l'estat més extens de la terra tan sols s'ha deslliurat a mitges de les seves

estructures comunistes, ¿com n'ha de crear de noves, encara que només siguin capitalistes, per no parlar de democràtiques? I Occident no pot posar-se a organitzar, a més, aquesta deslligada federació.

Adam Michnik, el polític polonès reconegut internacionalment pregunta: "¿Han fallit els intel·lectuals a Iugoslàvia i en uns altres països de l'Est?" I ell mateix respon: "Són lliures, però no oposen resistència". I aleshores ve la gran contradicció que tant el sorprèn: la tendència dels intel·lectuals a les idees nacionalistes. ¿Què passaria si també fos així en la nova federació de països dins l'entorn de Rússia?

El redactor Stojan Cerovic, del setmanari de l'oposició *Vreme*, de Belgrad, va dir per a la revista del *Süddeutsche Zeitung*: "L'energia d'Europa de l'est és molt gran, és una energia destructiva. A Europa occidental, no ho ha reconegut gairebé ningú".

Nacionalisme, més tendència a la secessió, més prestatgeries buides, és segurament igual a una mescla explosiva. Vjislav Seselj, sociòleg de Belgrad i dirigent *četnik* [moviment ultradretà serbi] va respondre fa uns mesos a la pregunta de *Der Spiegel* sobre què faria ell si fos president serbi: "Mobilitzar immediatament tots els serbis, amputar Croàcia en una guerra llampec i informar seguidament la comunitat internacional sobre les noves fronteres sèrbies".

Una mostra del Bismarck més terrible, quan era ambaixador prussià a Sant Peterburg i va escriure en una carta al general Von Alvensleben, amb referència a la guerra que s'anava perfilant entre la monarquia dels Habsburg i la Sardènia Piemont aliada amb França: "En la situació present tenim una vegada més l'oportunitat de traure la "grossa" si deixem que la guerra entre Austria i França es vagi recruant al

màxim, irrompem després amb tots els nostres exèrcits cap al sud, ens enduem els pals fronterers a la motxilla i els tornem a clavar o bé al llac de Constança, o allà on la confessió protestant deixa de preponderar."

"¿Rússia, cap a on et precipites?", va preguntar Gogol el 1842 en la novel·la *Animes mortes*. Costa molt que ens tranquil·litzem amb la idea que de moment només Sèrbia tira guitzes i que encara no s'hi afegeix cap país de la Comunitat d'Estats Independents, ni tan sols la mateixa Rússia.

Però el que sí que s'ha acabat és l'equilibri amb Cuba que va resultar de l'ordenació de postguerra, el qual era tan còmode per a nosaltres, els europeus de l'OTAN.

"Passem uns temps difícils, de vegades molt difícils, però per res del món no en canviaria un sol dia per tota una vida amb gent superficial i amb burgesos estrets de mires." A Mikhaïl Gorbátxov li agradava aquesta declaració de Lenin (l'advocat de províncies que va morir havent governat només uns sis anys l'estat soviètic fundat per ell mateix) i va citar-la el 1987 al seu llibre *Perestroika*.

També jurista, originari del Pre-caucas, Gorbátxov no va sortir fins als 47 anys de la ciutat de Stavropol per anar a Moscou, fer-se amb els grans personatges de l'època i despertar l'admiració del món. N'ha gaudit prou, i també va donar un sentit elevat a la seva vida: buscar la pau.

Aquest comunista ha fet perdre a la humanitat la por d'una guerra mundial, ha eliminat la *guerra freda*, ha estipulat la reducció d'armament i la retirada de les seves tropes de països aliens, ha trencat la doctrina del deure d'intervenir en estats veïns, ha evitat l'expansió en el Tercer Món. Ha unificat Alemanya.

I, amb poc menys de set anys de govern, Gorbátxov ha destruït l'estat de Lenin que va terroritzar Rússia i els seus veïns al llarg de generacions, el que va conquerir mitja Europa i amenaçava tot el món. Aquesta no era la seva intenció, però al capdavant, com a obra d'una vida, només compten els resultats.

Herny A. Kissinger ha dit: "La seva tragèdia és haver sabut veure les debilitats del sistema i no ser capaç de modificar-ho, mal que hagués treballat tota la vida per això".

Abans que s'acabés el 1991, ¿la història ha fet un salt endavant potser? La Unió de Repúbliques Socialistes Soviètiques (que no havia pogut contenir Hitler, que no havia pogut fer retrocedir l'Occident) simplement ha desaparegut, sense cap esclat i

sense un sol sospir, sense guerra o guerra civil. En tot cas, la manca de violència en l'enterrament de l'estat és mèrit de Gorbátxov.

Amb la desaparició de l'URSS torna a nàixer una antiga potència: Rússia. Això ha estat en contra de la voluntat de Gorbátxov. Ha hagut de sortir, ha entrat Ieltsin, un nou tsar encara imprevisible i no sempre de confiar. Ha rebut el ceptre de mans del mariscal Ievgueni Xapoïxnikov, ministre de defensa: la maleteta negra amb els codis electrònics per a l'armament nuclear. Un futur incert s'obre per a Rússia i els seus veïns.

Segons les intencions de Ieltsin, Rússia deixa de ser un país en vies de desenvolupament per alçar-se en un gegant polític, armat de projectils nuclears, dirigent de tots els eslaus, antípoda dels EUA o dels seus aliats propers. Kissinger diu: "Els dirigents russos tenen el costum de pensar segons conceptes imperials, Ieltsin inclòs".

Però el mateix poble més gran d'Europa està cansat del paper de potència mundial. El dia de Nadal, a les 19,32 hores, quan van arriar la bandera roja de la cúpula de l'antic senat al Kremlin per hissar-hi la blanca, blava i roja de Ieltsin, gairebé cap moscovita no va fer-ne cas. No hi hagué cap avalot, ni protestes, ni celebracions, ni expressions de condol. La fi de la Unió Soviètica va ser acarada pels ciutadans alliberats del seu domini gairebé amb indiferència completa.

Ieltsin, el nou sobirà dels russos, encara va intentar humiliar, amb fruïció, el seu antic rival al moment de marxar, quan va descobrir les condicions de la pensió davant dels periodistes: 4.000 rubles mensuals (unes cinc vegades més que un treballador), només 20 persones de servei i guàrdies personals en comptes de 200, mudança de datxa i de residència oficial.

Però la dignitat, Ieltsin no li la va poder prendre. Gorbátxov volia reformar allò irreformable, modernitzar el "sistema totalitari" (així va anomenar-lo al discurs de comiat) amb l'arranjament exterior i salvar d'aquesta manera la Unió de Repúbliques a fi que "arribés al segle XXI com una potència mundial", com havia promès el 1985 en prendre possessió del seu càrrec. Ara ha declarat el seu fracàs: "Ha guanyat la línia que advoca per l'esmicolament del país i per la desintegració de l'estat".

Però encara no comprenia la seva pròpia obra: l'alliberació de tots els ciutadans entre l'Elba i l'oceà Pacífic. Encara no havia entès que restituir el dret d'autodetermi-

nació a 410 milions de persones també significava per força el retorn d'uns reprimits anhels d'independència nacional i, amb això, la fi del darrer imperi del segle XX.

Per als pobles maltractats, la desaparició de l'URSS volia dir en primer lloc la fi de l'hegemonia russa que, des de l'escola primària, imposava tant als bàltics com als musulmans la llengua russa i l'escriptura ciríl·lica, a més de governadors russos i del centralisme de Moscou que decidia els problemes més quotidians com ara el preu de la llet, el dia de l'inici de la collita o la recepta culinària d'una fàbrica de galetes de la mar Bàltica: un sistema anacrònic mitjançant algtzirs iensors.

Gorbátxov, el que ha canviat el món, respectava i saludava l'estranger, els alemanys l'estimen. Tenia al seu favor els governs occidentals acostumats a la bipolaritat, que no obstant temien perdre una certa estabilitat aconseguida. Ara s'ha trencat l'equilibri del terror, però possiblement el terror no s'ha bandejat per sempre més.

Occident se separa de Gorbátxov amb tristesa, i Gorbátxov rep la ingratitude del seu poble. Amb tot, ha demostrat que un sol home pot canviar el curs del món.

Si en lloc d'ell el 1985 hagués estat elegit com a cap de partit el seu oponent Víctor Grixino o si més tard l'hagués substituït el conservador Iégor Ligatxov, ben segur que durant un temps encara s'hauria pogut tapar la total bancarrota de l'URSS sota la capa potemkinesa de mentides oficials. És imaginable que la fallida s'hauria perllongat amb més víctimes, amb uns costos encara més elevats.

Amb el lema de la *glasnost*, Gorbátxov va traure les teranyines i va deixar al descobert els fonaments corcats. Va proposar-se el treball de Sísif d'eliminar la causa de tots els mals: la classe dominant dels 18 milions de funcionaris i la seva organització, el Partit Comunista de l'URSS.

No els havia pres el poder en un atac frontal que podia tenir un resultat incert, sinó amb els mateixos mitjans de l'aparell que Gorbátxov havia après durant 30 anys de funcionari: a través de coaccions i compromisos, subterfugis de política personal i coalicions variables, promeses i llistes.

En això era un mestre. Serrant de mica en mica des del seu escriptori, va crear unes noves relacions de poder; va conformar-se amb la fama d'home tàctic, sempre disposat a canvis i també a retrocedir. "Un cavall també trau un carro del fang així, tirant de vegades a la dreta, de vega-

"Crec que si Gorbaxov no hagués tingut Ieltsin, se l'hauria hagut d'inventar".

D. UMBERT

des a l'esquerra", va dedicar-li l'escriptor Ales Adamovix.

Gorbaxov, home del partit, reeixí en la inabastable empresa d'arraconar la *no-menklatura* (posicions dirigents més importants), d'assegurar els militars, d'arrancar les competències als òrgans del Partit, de trencar la burocràcia més forta d'Europa sense vessar sang. A la fi va sostroure al comitè de planificació el poder de disposar sobre l'economia popular, fins i tot va privar del poder el Politburó.

Era una conquesta personal de dimensions històriques, sense parió en aquest segle. Com a bon leninista, però, Gorbaxov desconfiava del poble, al qual regalava les primeres eleccions lliures d'ençà del 1917.

Les va guanyar amb 89% de vots com a diputat per Moscou el seu rival Borís Ieltsin, 60 anys, enginyer industrial dels Urals, secretari del Partit en la forja d'armament de Sverdlovsk (ara, novament Ekaterinburg) i després en Moscou. Esdevingué candidat del Politburó i va gosar protestar contra els privilegis del seu camarada.

Gorbaxov va foguejar-lo el 1987 en una situació humiliant. Va fer sortir Ieltsin de l'hospital, que el farcissin d'estimulants i que s'autocritiqués davant d'un públic del Partit. Aleshores li va oferir el càrrec de vice-ministre d'obres públiques per mantenir-lo allunyat de la política. Però Ieltsin

va tornar a recomençar. Cosa inaudita per a un comunista, va anar a buscar el vot del poble, que coneixia més bé. Va tornar a la política com el cap de la república més gran de la Unió: president de Rússia.

Començà un duel que de tant en tant semblava una actuació amb repartiment de papers entre l'occidentalista Gorbaxov que oculta el seu cor rus amb les maneres d'home de món i Ieltsin, rus de soca-rel, brau fins a la temeritat, brutal si cal, inclinat als costums de beure del seu poble i, de moment, observat per Occident amb recel.

Així és Ieltsin: de jove, conduïa sense carnet un bolquet que se li va quedar parat al mig d'un pas a nivell, mentre s'acostava un tren. Donant contacte i desembragant, aconseguí anar movent el vehicle de la via fins que el tren "va passar-me a un pam", com se'n jactava Ieltsin.

El 1990, en la seva autobiografia *Apunts d'un home incòmode*, Ieltsin jutjava: "Crec que, si Gorbaxov no hagués tingut Ieltsin, se l'hauria hagut d'inventar. Encara que els darrers temps es mostrés desdenyós amb mi, sabia prou bé que aquest home rude, espinós, que no deixava tranquil l'encrostat aparell del Partit, era necessari... Ieltsin és el gall de combat amb males arts, i el savi, l'heroi que tot ho entèn, és el mateix Gorbaxov".

Gorbaxov no tenia l'orella enganxada al poble. Es va queixar de les llargues

cues de les botigues "i això a Moscou, on al capdavant es pot comprar de tot". El 1989, quan la crisi de vitualles ja era visible arreu, el secretari general del PC i cap d'estat soviètic encara negava l'escassetat.

Gorbaxov encara no veia que les nacions sotmeses, si havien cregut mai en la causa de Lenin, ja feia molt temps que havien trencat els vincles amb els comunistes governants.

L'URSS els protegia dels tirans estrangers d'Alemanya, però la victòria significava el triomf del seu despota Stalin, una derrota, per tant, per a la gent modesta, perquè cimentava el sistema del terror. L'equivocació més infausta del comunista Gorbaxov va ser que, com li havia inculcat la seva educació, creia resolt el problema de les nacionalitats en l'artifici estatal de l'URSS, "un exemple realment únic a la història de la humanitat", com apuntava el 1987 al seu llibre *Perestroika*.

No coneixia el seu país quan escrivia que els pobles de l'URSS "pertanyen a una gran família multinacional i són part inseparable de la gran potència que fa un paper tan important en el progrés de la humanitat".

Els sacrificis humans que exigia l'era Gorbaxov -pocs, comparats amb el balanç d'altres grans homes de la història- es van produir a través d'expedicions repressives contra repúbliques soviètiques

díscioles: Kazakhstan, Azerbaidjan, Geòrgia, Tadjikistan o Lituània. Gorbtxov tampoc no va ser capaç de desistir-hi.

Havia manat les intervencions o les havia permeses –potser amb mala consciència–, s'aferrava al seu somni d'una unió soviètica. El 1990 encara hi insistia: "El centre ha de estar com a centre", l'estat plurinacional s'havia de "defensar a mort, com Moscou, com Stalingrad" durant la guerra.

Aquesta Unió, el darrer imperi colonial d'Europa, al seu parer era una federació estatal en què els russos feien "un paper especial"; en tota la seva història havien demostrat "el seu internacionalisme, el seu respecte i bona voluntat per tots els altres pobles", i per això havia de ser el rus l'idioma comú de l'imperi com l'anglès als EUA (certament, un ens estatal format per emigrants individuals per decisió pròpia, cap federació forçada de nacions senceres).

"Tenim milers d'anys al nostre darrere, i el poble rus ha col·laborat immensament perquè tants pobles d'aquest extens territori poguessin ser afegits a la família d'aquesta federació i fossin capaços de presentar-se a l'arena del món com a estat poderós", deia Gorbtxov al parlament rus el 1989, quan Ieltsin aspirava a ser-ne el president contra un candidat de Gorbtxov.

Ieltsin va mostrar-se encara més fort (i va guanyar), va recordar que Rússia no tenia cap organització de PC pròpia, cap Acadèmia de les Ciències, ni cap representació a l'ONU com Ucraïna i Bielorrússia (perquè al capdavant, Rússia s'identificava amb l'URSS). Ieltsin deia: "El problema principal és el renaixement espiritual, nacional i econòmic de Rússia, que ha estat només un apèndix del poder central al llarg de segles i ha perdut la seva independència en aspectes múltiples".

Com a cap de partit de la ciutat de Moscou, havia rebut una delegació del moviment xauvinista-antisemita Pamiat i després va jutjar: "Algunes idees i pensaments eren assenyades". En prendre possessió del càrrec de president de Rússia l'estiu del 1991 va fer-se beneir pel patriarca Alexei II.

Però Ieltsin coneixia d'una manera diferent que Gorbtxov l'empenta dels pobles més petits. Tradicionalment, els combatents per la independència representaven la majoria dels presoners polítics dels penals.

Amb tot, el centralisme de Gorbtxov ni tan sols no es basava en la seva fe comunista, ja havia canviat a socialdemòcrata.

Gorbtxov i Ieltsin, una unió que durà ben poc.

Darrerament, havia expressat que des del 1953, des de la mort de Stalin, doncs, era "més o menys un dissident quan vaig tenir el primer dubte que la situació al nostre país sigui correcta".

La revista moscovita *Ogoniok* va revelar aquells mateixos dies que ja havia conegut als onze anys la contradicció entre la imatge del món i la realitat, quan, el 1942, els soldats alemanys van ocupar el seu poble Privolnoie durant tres mesos: "Llavors no veia les caricatures de la propaganda soviètica, sinó persones vives".

No era el comunista Gorbtxov, sinó el rus Gorbtxov, el qui relacionava el seu destí polític amb la conservació de la Unió Soviètica, que amb prou feines era alguna cosa diferent a una Gran Rússia. Com el Nèstor d'Aleksandr Soljenitsin, que humiliava fa poc els ucraïnesos, titllant-los de "petits russos" –mil anys abans havien disposat d'un gran imperi–, Gorbtxov, quan va visitar la capital ucraïnesa Kíev, va dir que creia trobar-se "a Rússia".

En assenyalar-li el secretari local del Partit aquest lapsus provocatiu, encara ho va empitjorar: "No a Rússia, vull dir a la Unió Soviètica... així és com l'anomenem ara i el que és realment".

El món exterior, que no s'acabava de creure la desaparició de l'imperi, el passat agost, després de la temptativa de colp d'estat, encara passava per alt el naixement d'un nou estat entre els rius Bug i

Dnièper, amb la densitat de població, l'extensió i la capacitat industrial i agrària de França: Ucraïna. La voluntat d'independència dels seus 52 milions d'habitants tan sols s'havia vist satisfeta una vegada, durant el curt termini de tres anys entre el darrer tsar i el reconstructor de l'imperi, Lenin.

El segon any de mandat de Gorbtxov, el nacionalisme ucraïnès es va reinflamar pel cataclisme de Txèrnobil, per l'arrogant descurança de Moscou en relació amb l'energia nuclear, per l'encobriment, ja que Gorbtxov va trigar tres setmanes a fer-ne cap declaració i no va esmentar ni les causes ni les conseqüències.

Eren els ucraïnesos menyspreats els que ara destruïen la Unió i abatien Gorbtxov. El març, el president soviètic encara havia tret la majoria en una votació popular per a una "federació renovada de Repúbliques sobiranes amb igualtat de drets" i, tot seguit, havia estipulat les condicions d'un pacte d'Unió de Repúbliques amb govern central i un president.

Per als conservadors, amb qui s'havia unit mig any bans, això anava massa lluny. Va ser el motiu que uns caps de govern, de l'exèrcit, del KGB i de la indústria d'armament fessin el colp d'estat de l'agost; en la seva declaració no es parlava de socialisme o comunisme.

L'alçament va venir massa tard, Gorbtxov havia debilitat els antics poders durant prou temps, l'aparell ja no va carre-

ARXIU

gar contra ciutadans i soldats amotinats, ni contra Ieltsin, que va retraure als tripulants d'un tanc: "¿Heu vingut a matar Boris Ieltsin?"

Immediatament, el vencedor Ieltsin va venjar-se de Gorbtxov després de la seva lamentable tornada de Crimea i li va exigir al Parlament rus que llegís la llista dels conspiradors que encara desconeixia. Els diputats clamaven.

"El pitjor dia de la meua vida", digué posteriorment Gorbtxov, "va ser quan els meus camarades em van acusar al Parlament rus de traïció, de complicitat, de covardia i d'altres accions greus."

Ieltsin va prohibir el Partit Comunista mentre que Gorbtxov encara temia el drac anquilosat: "No es poden esborrar del planeta 18 milions de membres del Partit i les seves famílies, tot plegat, 50 o 70 milions de persones. No se li va acudir ni a Stalin, això".

Ieltsin ("Rússia ha tornat a nàixer") va prendre la primera embranzida per tornar a la gran Rússia dels tsars. Va subordinar els ministeris de l'URSS al govern rus fins que les altres repúbliques soviètiques van reclamar. Un dels seus homes de confiança fins i tot va plantejar la qüestió dels 25 milions de russos que vivien fora de Rússia i va exigir una correcció de fronteres.

Quedaven afectats el Kazakhstan, on viuen més russos que Kazakhs (per això Soljenitsin incloua el nord del Kazakhas-

tan en Rússia), i Ucraïna, l'est de la qual està molt poblada de russos i la península de Crimea va pertànyer fins el 1954 a Rússia. Al Kazakhstan, uns alemanys van sentir el parer dels Kasakhs sobre els forasters: "A vosaltres us donem la mà, als russos, el peu".

L'expert polític levgeni Ambarzumov es preocupa que "els polítics nacionalistes continuaran discriminant la població russa en les fronteres de Rússia i tractaran la gran Rússia com un esguerrat".

Les fronteres administratives internes de l'URSS van ser obra de Stalin, que va dividir les nacionalitats i les va barrejar al màxim amb emigracions russes. El que Moscou havia usat de mitjà de dominació havia de provocar uns conflictes irremediabls en cas d'independència de les repúbliques: uns 70 milions d'antics ciutadans soviètics viuen fora del territori de la seva llengua materna.

Els perills queden palesos en la nova llei de ciutadania de la Letònia independent. Després del 1945 va haver d'acceptar tants forasters que, ara, només un terç dels habitants de la capital Riga és letó: gaudirà de dret de vot i d'accés al funcionariat públic tan sols el que visqui almenys 16 anys al país i parli letó (cap possibilitat per a la majoria d'habitants de procedència russa).

Aquesta és la situació inicial amb què, als Balcans, els militars serbis van tenir prou per prestar ajuda armada a la mi-

noria sèrbia a Croàcia contra els "feixistes" croats. També els instigadors moscovits ja titllen els bàltics de "feixistes".

Després del colp d'estat, el president ucraïnès, Leonid Kravtxuk, antic ideòleg del PC a Kíev, va respondre a la qüestió fronterera dient que aixecaria un exèrcit propi que seria més potent que l'actual exèrcit alemany. Després de la secessió dels tres Estats bàltics, totes les repúbliques restants –encara 12 en total– van declarar la seva sobirania amb l'excepció de Rússia, que es considerava com a la successora de l'URSS.

El 14 de novembre, Gorbtxov encara va aplegar 7 repúbliques per a una nova Unió, i l'1 de desembre més del 90% de tots els habitants ucraïnesos (per consegüent també la majoria de russos al país) va votar en favor d'un estat independent, que significava la dissolució irrevocable de l'URSS, el comiat de Gorbtxov.

Ieltsin aprofità l'avinentosa; com que no podia separar el gran reformador Gorbtxov de l'estat, va separar l'estat de Gorbtxov. Va acarar el risc d'una secessió ucraïnesa amb l'antiga idea xaovinista d'una federació de les tres repúbliques eslavas, Rússia, Bielorússia i Ucraïna, que va ser decidida una setmana després del plebiscit ucraïnès.

Els tres presidents eslaus, Ieltsin, Xuskievitx i Kravtxuk, es van trobar amb aquesta fi al punt més occidental de l'eixamplada URSS, a la frontera amb la resta d'Europa, on el 1918 es va signar aquella pau amb Alemanya que havia reconegut Ucraïna com estat independent: a Brest.

Els tres ja no van prendre Moscou, la Roma dels eslaus, com a centre de coordinació, sinó la gran ciutat més occidental, la capital de Bielorússia, Minsk. Es feien càrrec dels contractes i responsabilitats internacionals de l'URSS, i també dels seus deutes, i convidaven a adherir-s'hi uns altres estats, fins i tot alguns que no havien pertangut a l'URSS.

A Kíev, els parlamentaris ucraïnesos van imposar una altra debilitació de la fluixa troika eslava: en un futur, a Minsk no es coordinaria, sinó que només es "consultaria". També van transferir a Kravtxuk el comandament sobre tots els soldats soviètics del seu país, un milió d'homes, inclosa la flota de la Mar Negra, i el poder sobre les armes nuclears que han de ser destruïdes.

Nazarbaiev, president del Kazakhstan, també es va oposar a l'exigència de Ieltsin de concentrar el diabòlic armament a Rússia. I Mutalibov, president de l'Azerbaïd-

jan, també va nacionalitzar les tropes soviètiques que havien ocupat el seu territori dos anys abans (121 morts).

Amb això s'havia acabat la tranquil·litat dels eslaus: cinc repúbliques asiàtiques (Kazakhstan, Uzbekistan, Kirguizistan, Turkmenistan i Tadjikistan) van decidir a Alma-Ata, a l'altra punta de l'imperi descompost, prop de la frontera xinesa, afegir-se a la Comunitat d'Estats Independents. Depenen de les subvencions de Moscou. Soljenitsin havia vist en ells el "ventre caigut centrasitàtic" de Rússia. Rutskoi, el vice-president rus, simplement va anomenar els seus cinc presidents els "bandits" que només volien "munyir" Rússia.

També van afegir-s'hi Armènia i Azerbaidjan, al Caucas, com també Moldàvia, a la vall del Prut. Els onze col·legues (tots antics comunistes, excepte l'armeni Ter-Petrosian) no van permetre-hi l'entrada a l'únic president que havia estat empresonat per dissident contra el sistema soviètic, Gamsakhúrdia, a causa del règim autoritari de Geòrgia, tot i haver estat elegit lliurement. Gamsakhúrdia es va haver d'arrecerar dins la seva seu del govern contra els que volien enderrocar-lo per la força de les armes.

Els onze van fundar la nova Comunitat d'Estats Independents (CEI). Gorbaxov havia intentat en va aturar-los amb l'advertència "que tots els qui no estan envencinats pel nacionalisme i el separatisme, i són centenars de milions, quedaran inevitablement corpresos pel sentiment de perdre la 'gran pàtria'".

L'extensió geogràfica gairebé reproduceix l'antiga URSS. Però els presidents no volien formar cap nou estat, sinó una federació sense tenir un govern, una ciutadania i una capital en comú.

Ieltsin, sempre ensumant un buit de poder, va començar a omplir els buits. L'estranger considera el seu país com el successor legal de l'URSS, ja que Rússia, amb 150 milions d'habitants, té més de la meitat de la població total de la nova CEI, disposa de la majoria de les primeres matèries i de 3/4 del territori.

Sempre un pas endavant, va apoderar-se de les sales de treball de Gorbaxov al Kremlin, com també del cadàver de Lenin que era al soterrani. La direcció de l'exèrcit s'ha posat de la seva banda. Ha pres possessió de la televisió central i, definitivament, dels antics ministeris a Moscou, de la seguretat de l'Estat (antic KGB) i de totes les ambaixades. Vladlen Kusnezov, cònsol general Hamburg, el primer a retre homenatge als conspiradors l'agost pas-

sat, va córrer a hissar la bandera russa.

Les altres repúbliques han acceptat que Rússia s'assegui al lloc de l'URSS a l'ONU. Ara, el temerari de Ieltsin té el dit posat sobre el polsador per a la destrucció del món; després d'una consulta telefònica amb tres altres presidents, ha promès no iniciar cap guerra atòmica.

¿Sent tanta responsabilitat per aquest tema com Gorbaxov? ¿Se satisfarà amb l'actual extensió de Rússia?

Amb tot, almenys han previst un comandament suprem comú per a l'armament nuclear, la flota, les forces aèries i per a un contingent central de l'exèrcit (segons la proposta del mariscal Xapoxnikov) fins al 1995 -a fi d'apaivagar la comunitat mundial que passa ànsia pel control dels instruments d'extermini en massa.

Però ja estan fent instrucció els nuclis contitutius de cada exèrcit nacional. Els estats de la CEI Armènia i Azerbaidjan estan fàcticament en guerra pel territori de Karabakh. Ieltsin, el nou potentat, ha ordenat que totes les antigues tropes soviètiques es retirin de les zones en tensió i tornin cap a Rússia: ja no hi ha cap àrbitre que reguli el monopoli del poder.

El ministre d'Afers Exteriors de Rússia, Andrei Kosyrev, va advertir "d'una creixent rebel·lió feixista i de l'antiga amenaça bolxevic". Ieltsin ha dit: "Poden fer-se realitat el bloqueig comercial, el tancament de fronteres i les guerres econòmiques", i al mateix temps considera que els pronòstics d'un nou colp d'estat, de guerra civil i d'insurreccions a causa de la fam vénen de part del *lobby* de Gorbaxov, amb la mala idea de crear el pànic entre la població.

Potser després de satisfer les ambicions nacionals estaran novament disposats a la cooperació, com a Europa occidental. Però als mateixos onze estats les minories alcen la veu exigint una nacionalitat pròpia. A Moldàvia hi ha russos que reivindiquen una República del Dnièster, a Ucraïna sorgeix una República de Crimea, a Rússia la població autòctona reclama una autoadministració, una Sibèria prenyada de primeres matèries acaricia el pensament d'aquella separació que ja duen a terme els Txetxens, i la República del Tàtarstan al cor de Rússia entén la sobirania com l'apropiació de la fàbrica de camions a la riba del Kama.

Fora de Rússia, el rus com a mitjà de comunicació està passant de moda, les repúbliques alliberades usen l'idioma autòcton en els llibres de text, diaris i davant dels tribunals. A Rússia no existeix una sola escola o diari ucraïnes, com va queixar-se

Kravtxuk: "Al nostre país, en canvi, la meitat dels alumnes aprenen en escoles russes".

Ucraïna i Bielorrússia estan decidides a tenir una moneda pròpia, no volen que Borís Ieltsin, que s'ha apropiat del banc d'emissió, els dicti l'entrada de rubles. De moment reparteixen cupons que tan sols són vàlids entre la població pròpia.

Les tendències centrífugues podrien superar aviat la propensió al treball conjunt. Ucraïna es fa pas cap a la CE, Sibèria mira cap al Japó, Àsia Central es veu exposada a unes forces d'atracció d'allò més diverses.

El Tadjikistan, governat encara per comunistes conservadors i on es parla una variant del persa, es podria recolzar en un Iran econòmicament molt atractiu. Teheran ja ofereix el seu ajut per a la transició de l'escriptura ciríl·lica a l'àrbiga en les escoles bàsiques.

Tots els altres asiàtics de les colònies soviètiques alliberades (les 26.000 mesquites dels quals van ser reduïdes a 160 per Moscou, des de l'època dels tsars fins al 1987, però el 1991 ja tornava a haver-n'hi 5.000) parlen dialectes turcs. Turquia els ha ofert màquines d'escriure amb lletres llatines i també l'intercanvi de petroli per productes de consum, mentre que Pakistan propaga una comunitat econòmica panislàmica.

Pels azerbaidjanesos i pels turcmans també s'esforcen els turcs i els iranians, els uns els recomanen el seu laïcisme, els altres el seu fonamentalisme. Igualment, no perden de vista els pobles musulmans dels txetxens i dels inguix. Al lluny, l'Àrabia Saudita sedueix amb petro-dòlars.

Si l'ofensiva de l'Islam agafa empena, el Kazakhstan mig rus, mig musulmà passarà al terreny de les rivalitats polítiques mundials. Stalin havia col·lectivitzat i proletaritzat els pobles nòmades (en tal empresa, va morir una quarta part de la població), havia determinat les seves terres per a zona de proscripció i de proves nuclears. Khruixtxov i Breznev van fer llaurar l'estepa: al Kazakhstan, la unió amb Rússia no és precisament gaire popular.

El president de l'estat iranià, Rafsantjani veu "una tasca històrica" en el fet de retornar "els fills perduts de l'Islam" a la Umma, la comunitat mundial dels seus creients -abans que el gran Satan dels EUA posi el seu peu en aquesta part de l'Orient.

Els EUA, saltant-se el dret internacional, ja han fet dependre el reconeixement de

Estatua de Dierzynski enderrocada a Moscou.

ARXIU

cadascun dels estats de la CEI de la seva estructura interna: democràcia parlamentària, respecte pels drets humans, economia de mercat, etc., tot i que a Rússia encara no hi ha cap sistema pluripartidista veritable, cap jurisdicció autèntica o cap propietat privada notable.

L'historiador rus Arsenei Roginski jutja sobre el grup de presidents de la CEI: "Amb prou feines es pot dir que només un dels dirigents d'aquestes repúbliques sigui un demòcrata en el propi sentit de la paraula, i Ieltsin no n'és cap excepció. Em sembla que està obsessionat per una fosca

unitat eslava, per un nacionalisme rus semblant al de Soljenitsin."

El parlament i el capital privat no tenen cap tradició a l'imperi rus, que ha preferit des de sempre la col·lectivitat i l'afany d'anivellar les classes abans que la prosperitat individual, que ha negat els valors morals d'Occident. Entre el miler de manifestants contra el final de l'URSS segellat a Alma-Ata, sorgien pancartes: "Déu protegeixi els nostres fills els jueus". L'oponent reaccionari de Ieltsin per a la presidència de Rússia, Vladimir Xirinovski, continua exigint a toc de tambor la re-

cuperació de Finlàndia i dels estats bàltics.

La prova més dura per al nou Senyor del Kremlin serà la que ve després del passat dijous 2 de gener 1992. A partir d'aleshores, tots els preus que fins ara marcava l'estat, menys el del pa i de la llet, són fixats al criteri dels venedors. S'espera una inflació galopant, els costos dels queviures pujaran almenys el doble, encara que un quilo de carn al mercat de pagesos ja costa un salari setmanal; a les botigues estatals no n'hi ha, de carn.

El desbloqueig dels preus ha de provocar que els productors i els comerciants, que han acumulat mercaderia des de fa temps, en espera d'aquest mercat lliure, obrin finalment els seus magatzems: un dia x del futur miracle econòmic rus. Tot seguit vindran les regles de producció de poca oferta i descomunal demanda.

El conseller econòmic nord-americà de Ieltsin, Jeffrey Sachs, que ja ha fet les seves experiències en l'economia popular de Polònia amb la teràpia de xoc de Harvard, profetitza que "després d'un període de gran augment de preus, s'acaben les escassetats. S'acabaran les cues interminables. A més, hi ha bones perspectives d'un ràpid desenvolupament del comerç privat, amb la creació de centenars de milers, potser de milions d'empreses".

Però en aquest salt dels preus de Ieltsin manca la condició per a la llibertat dels preus: la competència. Predominantment són les antigues fàbriques estatals les que ara poden oferir els trossos, -que s'han reservat segons la seva planificació- a uns preus fantàstics. La privatització de l'empresa ha de venir més tard, i això és un error de construcció del programa econòmic de Ieltsin.

Encara no hi ha cap sistema fiscal en funcionament, ni cap pressupost de la República Russa per al 1992. A més, la reforma de preus de Rússia obliga les repúbliques veïnes a controls duaners rigorosos perquè els compradors russos envaeixen Ucraïna, mentre que els productes ucraïnesos flueixen cap a Rússia.

La sociòloga Tatiana Koriagina preveu "explosions socials" i que l'economia popular caurà en mans de criminals. El director del ministeri del treball moscovita calcula per al 1992 un milió d'aturats a la capital -si Ieltsin anul·la els 80 antics ministeris de l'URSS i tota la resta de funcions central superflu. Si restringeix la indústria armamentista, hi haurà pèrdues en massa de llocs de treball a tot el país.

El seu vice-president, Alexandre Rustkui, el general que va salvar Ieltsin de les

Del desert a l'estepa

Passejant pels mercats i les botigues de la Rússia profunda ben segur que Borís Nikolaièvitx Ieltsin no va poder evitar recordar aquelles inspeccions que feia per sorpresa pels mercats de Moscou. La *perestroika* tot just començava i ell era aleshores cap del Partit Comunista a la capital. Va ser precisament aquella actitud tan populista i antiburocràtica, aquelles denúncies contra el desproveïment i els negocis bruts dels mafiosos que el van enemistar amb la *nomenklatura* fins forçar-lo a dimitir. Començava el purgatori i el pas del desert, però després vindrien els banys de multituds, els vots i el poder. I quatre anys després, ja des de la presidència absoluta de Rússia, Ieltsin va tornar a aturarse a les parades del mercat: aquesta vegada esperant veure indicis d'èxit de la seva reforma econòmica.

Però els prestatges i els taulells continuaven mig buits, els preus pels nívolis i Borís Nikolaièvitx no va poder dissimular el seu esglai: és cert que encara hi ha molts mafio-

sos però ja no hi ha *nomenklatura* comunista prou poderosa com per frenar la reforma. Ell, el president de Rússia, ja no és oposició: és poder i, per tant, responsable davant les "cues" del que hi ha o no hi ha als taulells.

Ieltsin es refia, de moment, del seu equip. La "mafia de Sverdlovsk" –així anomenen, des dels liberals als comunistes, els homes de l'entorn presidencial– no para de dir-li que la reforma econòmica, més aviat basada en la liberalització-puja dels preus que no pas en les privatitzacions, donarà els seus primers fruits a la primavera. Guennadi Burbulis –l'home fort polític– i Iegor Gaidar –el ministre d'Economia– han contractat i han posat tota la seva confiança en un equip de "13 savis" que, dirigits pel nord-americà de Harvard Jeffery Sachs, han promès que els resultats de la teràpia de xoc monetarista que estan aplicant al poble rus tindrà resultats espectaculars. Fins i tot el Fons Monetari Internacional –o millor dit el seu sector més dretà– ha beneït l'experiment.

Però els economistes liberals més prestigiosos com el novament frustrat i arraconat Gregosi Iablinski fan prediccions catastròfiques. La frase de Nikolai Xmeliov, un dels pares de l'economia reformista soviètica, és coneguda: "Intenten fer una operació sense anestèsia a un malalt que no està lligat. Una de dues: o el malalt es mor o li clava el bisturí al metge". El malalt és la societat russa i el bisturí són els imprevisibles esclats socials que es tirarien a sobre de Ieltsin, que tothom veuria com a metge.

Els sobresaltats s'endevinen i els homes i les organitzacions que van portar Ieltsin al poder fan crides perquè el president rus es desfaci de la "mafia de Sverdlovsk" i torni al consens que representava la coalició Rússia Democràtica, ara esmicolada i desorientada, tant al Parlament com al carrer. Perquè un dels fruits del període "Ieltsinista" és aquest: la cao-

tització de la ja poc vertebrada democràcia russa.

I mentre Ieltsin s'espanta davant de les parades, la brutícia del clima polític –mai no ha estat net– pren cos per moments: augmenten les manifestacions de les "columnes" dels afamats que promou la coalició stalinista-nacionalista del demagog Vladimir Jirinovski, un home que promet ser president i "jugar" amb el botó nuclear; no paren les intrigues parlamentàries que avisen de sublevacions militars i de dictadures; i tampoc no s'acaba de veure clar si la Comunitat d'Estats Independents s'aguantarà o petarà amb menys glòria però amb més sotragades que la predecessora Unió Soviètica.

Ieltsin va passar el desert per poder anar cap al poder. Ara, quan ja és al poder, sembla com si hagués començat una travessia de l'estepa que no se sap on el porta.

Llibert Ferri

tropes insurrectes a l'agost, s'oposava a la liberalització dels preus, ja veu "manca total de poder, anarquia i caos" i retreu al seu cap, a Ieltsin, una actitud autoritària. Rustkoi és la nova esperança per a alguns camarades com ara els directors de les fàbriques d'armament, amenaçats de veure's al carrer; segons ell, "l'administració pública interpreta la llei arbitràriament, exactament igual com s'havia fet abans de la reforma".

No obstant això, els problemes de l'economia postsoviètica tenen solució. Les càrregues més fortes, el deute exterior de 80 mil milions de dòlars, han estat atenuades a través d'un pla d'amortització arranjat pel Deutsche Banc amb 500 bancs creditors occidentals.

Amb la desfeta del sistema estatal dels serveis públics s'han creat més de 500 borses, en les quals els agents privats negocien amb cereals i fusta, automòbils i productes d'armament. La televisió

moscovita informa diàriament del valor d'una tona d'acer. A l'antiga borsa de Königsberg actua l'agència Allianz, en què també participen negociants alemanys.

La imprescindible ideologia econòmica s'està expandint, i no solament en el mercat negre del Caucas: Àsia Central. Si a començament d'any només una dèbil minoria de russos enquestats considerava acceptables les diferències en el nivell de vida, l'octubre ja eren d'aquest parer les tres quartes parts de la població, en contra del 13% de fanàtics de la igualtat.

I malgrat la catàstrofe dels proveïments, a Rússia encara no hi ha fam. La darrera collita pot cobrir les necessitats si arriba a mans dels consumidors, Es podrà passar l'hivern si arriben les trameses occidentals d'aliments. La CE ha promès 400 milions de DM, els EUA enviaran a les grans ciutats les vitualles

restants de la guerra del Golf, els mateixos militars –vestits de civil– han d'entrar en l'antic país enemic per distribuir-les. Ieltsin ha informat a la revista nord-americana *Newsweek* que, durant la seva visita a Bonn el novembre passat, havia aconseguit l'ajuda que "prové de l'exèrcit alemany".

Passi el que passi a Rússia i a les altres deu repúbliques, Gorbátxov, gairebé jubilat, ja no n'és responsable. Si Ieltsin triomfa, Gorbátxov pot consolar-se d'haver sembrat una bona collita. Si Ieltsin fracassa, és possible que el seu poble recordi el gran creador dels canvis que ha estat Gorbátxov.

"¿Calia acomiadar-lo d'aquesta manera?", es preguntava l'*Isvestia*. "Era un qüestió de la nostra dignitat com a poble... Algun dia ens n'avergonyirem."

© Der Spiegel
Trad.: Carme Gala